Кліматичний переклад

«Особливості перекладу міжнародних угод в царині збереження клімату»

ЗМІСТ

ВСТУП…….....4

РОЗДІЛ 1. ОФІЦІЙНО-ДІЛОВИЙ СТИЛЬ, ЯК ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ СТИЛЬ МІЖНАРОДНИХ ДОКУМЕНТІВ ТА ЙОГО ПІДСТИЛІ. СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИПЛОМАТИЧНИХ ТЕКСТІВ. ДОКУМЕНТИ МІЖНАРОДНОЇ КЛІМАТИЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ЯК ОБ'ЄКТ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА……..……5

1.1 Сучасний стан досліджень в галузі перекладу офіційних документів……7

1.2 Регламентованість та особливості архітектоніки жанру угоди і протоколу …….....……9

1.3 Основні міжнародні документи в царині екології: COP21, матеріали Конференції ООН з питань клімату 2015 року……...10

РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИЧНІ АСПЕКТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ МІЖНАРОДНИХ КЛІМАТИЧНИХ УГОД НА ПРИКЛАДІ КІОТСЬКОГО ПРОТОКОЛУ ДО РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ ПРО ЗМІНУ КЛІМАТУ ТА ПАРИЗЬКОЇ УГОДИ ПРО ЗМІНУ КЛІМАТУ……..……...12

2.1 Особливості лексичної організації текстів міжнародних документів кліматичного спрямування…….…….12

2.2 Процес термінотворення та актуальні способи перекладу кліматичної термінології...……..……..……16

РОЗДІЛ 3. ВІДТВОРЕННЯ МОРФОЛОГІЧНОЇ ТА СИНТАКСИЧНОЇ СТРУКТУРИ ДІЛОВОГО МОВЛЕННЯ ТА СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ ТЕКСТІВ МІЖНАГОРОДНИХ УГОД КЛІМАТИЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ……..20

3.1 Граматичні трансформації перекладу морфологічних та синтаксичних особливостей…….…...…20

3.2 Відтворення функціонально-семантичної категорії модальності при перекладі текстів міжнародних угод…….....…..……...22

ВИСНОВКИ……...…25

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….26

ДОДАТОК А……...……29

ВСТУП

Планетарна зміна клімату є великим викликом для людства в епоху глобалізації. Тому міжнародні урядові та неурядові організації ведуть активну діяльність з метою протидії зміні клімату, викликаною, здебільшого, антропогенним впливом. Розвиток екологічного законодавства зумовлює потребу в перекладі відповідних нормативно-правових актів, адже міжнародні документи стають частиною національного законодавства.

Темою дослідження є визначення та аналіз лексико-семантичних, морфологічних та синтаксичних одиниць текстів міжнародних документів кліматичного спрямування та дослідження особливостей їх перекладу українською мовою.

Об'єктом дослідження виступають міжнародні угоди в царині збереження клімату, а саме: Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об’єднаних Націй про зміну клімату та Паризька угода про зміну клімату.

Предмет дослідження становлять три рівні мовної структури текстів міжнародних угод кліматичного спрямування: морфологічний, лексичний та синтаксичний рівні та їх відповідні одиниці.

Новизну роботи становить дослідження проблем уніфікації перекладу міжнародних кліматичних угод українською мовою та проблем перекладу термінів-неологізмів екологічного дискурсу.

Науковою проблемою є відсутність уніфікації підходів до здійснення перекладу міжнародно-правничих документів екологічного спрямування, поява яких пов’язана з процесом глобалізації так само як і з розвитком співробітництва України на міжнародній арені внаслідок її інтеграції в світовий соціально-економічний та політичний простір. Зокрема відсутність уніфікованого підходу до відтворення таких лексико-семантичних одиниць, як кліматичних неологізмів чи неасимільованих запозичень.

РОЗДІЛ 1. ОФІЦІЙНО-ДІЛОВИЙ СТИЛЬ, ЯК ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ СТИЛЬ МІЖНАРОДНИХ ДОКУМЕНТІВ ТА ЙОГО ПІДСТИЛІ. СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИПЛОМАТИЧНИХ ТЕКСТІВ. ДОКУМЕНТИ МІЖНАРОДНОЇ КЛІМАТИЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ЯК ОБ'ЄКТ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА.

У лінгвістиці під поняттям офіційно-діловий стиль розуміють функціональний різновид літературної мови, що використовується в офіційному спілкуванні (між установами, окремою особою та установою, між посадовими особами) в усній та писемній формах викладу [11, с.414]. Сферою використання офіційно-ділового стилю мови є законодавство, адміністративно-господарська діяльність, офіційне спілкування в державно-політичному житті. Тексти офіційно-ділового стилю регламентують діяльність міжнародних організацій та офіційно-ділові стосунки у таких сферах, як: політика, економіка, система охорони здоров'я, екологія, культура та багато інших.

Основною функцією офіційно-ділового стилю є регламентаційно-інформативна. За класифікацією В. Н. Комісарова основним видом перекладу, який забезпечує комунікацію в інформаційному суспільстві є інформативний переклад [8, с.97]. Для офіційно-ділового стилю характерними є такі ознаки: висока стандартизованість, шаблонність, уніфікація, використання усталених лексико-семантичних конструкцій; логізація викладу інформації, однозначність формулювань, консервативність, смислова точність, ясність; лаконічність та послідовність, чітка регламентація, графічне оформлення; відсутність образності та емоційно-експресивної лексики; документальність; зазвичай, відсутність компресивності. Для текстів офіційно-ділового стилю в українській мові характерне використання суспільно-політичної лексики та адміністративно-канцелярської термінології, науково-термінологічної лексики, номенклатурних назв, вживання абревіатур та скорочень, відсутність

синонімії, використання таких граматичних конструкцій, як: безособова форма дієслова чи наказова форма дійсного способу теперішнього часу, слів-маркерів для структуризації та логічного викладу інформації разом з її обґрунтуванням.

Залежно від сфери застосування і функцій в офіційно-діловому стилі українські мовознавці вирізняють три підстилі: законодавчий, дипломатичний та адміністративно-канцелярський. Існує інша класифікація, яку наводить М. Г. Зубков [6, с.25]. Він виділяє законодавчий, дипломатичний, юридичний та адміністративно-канцелярський підстилі.

Законодавчий підстиль використовується в державній, адміністративно-господарській, економічній, юридично-правовій сферах. Цей підстиль офіційно-ділового стилю притаманний законодавчим документам, як, наприклад: закон, кодекс, постанова, указ Президента чи парламенту, Конституція і т. ін.

Дипломатичний підстиль регламентує офіційно-ділові стосунки міжнародних організацій і є притаманним таким документам, як: міжнародні конвенції, договори, угоди, пакти, протоколи, декларації, ноти, декрети, комюніке тощо.

Юридичний підстиль регламентує правові та конфліктні відносини між підприємствами, державою та приватними особами, між організаціями і установами усіх форм власності.

Адміністративно-канцелярський підстиль використовується у професійно-виробничій сфері. Його реалізація відбувається у офіційній кореспонденції, контрактах, наказах, звітах, інструкціях, розписках тощо.

При перекладі дипломатичних документів, у даному випадку міжнародних угод та конвенцій з питань збереження клімату, перекладач зіштовхується з низкою проблем, які виникають внаслідок особливостей офіційно-ділового стилю текстів. На мою думку, для забезпечення

відповідності та еквівалентності перекладу перед перекладачем постає низка таких перекладацьких завдань:

1. Точна передача когнітивної інформації, що передбачає збереження та відтворення спеціальної лексики та термінології, яка забезпечує уніфікованість та стандартизацію документу. Збереження і відтворення шаблонних мовних формул, штампів, номенклатурних найменувань, притаманних дипломатичному підстилю.
2. Відтворення спеціальної лексики: назви установ, установчих органів, посад, документів тощо.
3. Збереження точної послідовності викладення інформації, тобто дотримання внутрішньої логіки тексту шляхом відтворення прийомів логічного членування та логічного виділення, як власне мовними засобами, так і за допомогою графічного оформлення, тобто дотримання текстової регламентації, збереження фразової організації (параграфи, пункти, підпункти, додатки).
4. Збереження нейтральної тональності, відсутності образності та емотивності тексту, оцінної семантики слів, відсутність синонімії, що передбачає використання безособових граматичних конструкцій, неозначено-особових та інфінітивних речень, прямих термінологічних відповідників. Перекладач повинен уникати полісемії і підбирати такі еквіваленти, які автоматично виключали б можливість двозначного тлумачення слів.

1.1 Сучасний стан досліджень в галузі перекладу офіційних документів.

Інтерес до текстів офіційно-ділового стилю зароджується серед вітчизняних перекладознавців у ХХ столітті у зв’язку з появою численних міжнародних організацій, таких як, наприклад, ООН (Організація Об’єднаних Націй), заснованої в 1945 році чи НАТО (Організація Північно-атлантичного договору), що розпочала свою діяльність у 1949 році одночасно з іншою міжнародною організацією- Радою Європи.

Створення міжнародних організацій мало на меті забезпечення колективної безпеки, підтримання і зміцнення миру у світі після Другої світової війни та розвиток співробітництва між країнами світу. Відповідно, активна діяльність міжнародних організацій передбачає перманентну появу численних дипломатичних документів, таких як: укази, декрети, постанови, протоколи, угоди про співробітництво країн тощо. З появою відповідних документів постає питання їх перекладу, адже число офіційних та робочих мов міжнародних організацій чітко визначене кожним з інститутів. За регламентом ООН, офіційними мовами організації є англійська, арабська, іспанська, французька, російська та китайська. Французька та англійська мови водночас є офіційними мовами НАТО, Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), ЄС (Європейського Союзу). Як наслідок, документація має бути офіційно перекладена всіма мовами країн-учасниць організацій чи країн-підписантів. Саме тому переклад текстів офіційно-ділового стилю, в особливості дипломатичного підстилю, є надзвичайно актуальним та привертає увагу багатьох дослідників-перекладознавців, адже однією з вимог до перекладу текстів дипломатичного дискурсу є його еквівалентність. Питання еквівалентності перекладу досліджували такі перекладознавці, як: Я. І. Рецкер [15], А. Д. Швейцер [18], В.Н. Комісаров [8], Н.І. Жабо [5]. Вперше аналіз еквівалентності в українських перекладах франкомовних текстів міжнародних конвенцій провела О. В. Шевцова.

Особливості створення автентичних текстів міжнародних угод вивчав В. І. Євінтов. Лексичний склад дипломатичного дискурсу, його засоби аргументації, систематичний аналіз лексичних, граматичних і стилістичних особливостей міжнародної документів ООН, НАТО, ЮНЕСКО та ін. висвітлено у працях В. В. Калюжної. А. П. Коваль [7] запропонувала власну порівневу класифікацію міжнародних документів. Лексичну складову текстів міжнародних правових актів, зокрема, юридичну лексику та термінологію

досліджували такі науковці, як : І. М. Гумовська та О. Р. Зарума-Панських. Комунікативні та прагматичні аспекти правових документів досліджували В.І. Круківський [9], М. С. Власенко. Першочерговим та основним завданням перекладача при роботі з міжнародною документацією є передача когнітивної інформації та чітке збереження юридичної нормативності.

1.2 Регламентованість та особливості архітектоніки жанру угоди і протоколу.

З точки зору міжнародного права, міжнародний договір-це «угода класово-державних воль суб'єктів міжнародного права, насамперед і головним чином держав, укладену з питань, які мають для них загальний інтерес, і покликану регулювати їхні відносини шляхом створення взаємних прав і обов'язків відповідно до основних принципів міжнародного права»[17**,** с.61]. Міжнародні договори класифікуються за об'єктами регулювання, за кількістю учасників, за характером регулювання, за способом приєднання, за юридичним характером. До міжнародних договорів відносять такі документи, як конвенції, договори, протоколи, угоди, пакти, ноти та інші.

Жанрова стилістика офіційно-ділового стилю міжнародно-правових документів ООН полягає в стандартизації, штампованості та уніфікації викладу інформації. Для нормативно-правових актів як французької так і української мов характерними є регламентаційний характер, офіційність, внутрішня логіка тексту, стислість, лапідарність, відсутність емотивного навантаження.

Архітектоніка міжнародного договору може варіюватися залежно від його виду та цільового призначення, проте все ж міжнародним документам властива структурна шаблонність, яку перекладач повинен зберегти при перекладі. Міжнародний правовий акт складається з назви, преамбули (передмови, вступної частини документу, в якій викладено предмет, обставини, мотиви та цілі його укладання, а також сторони), основної

частини зі зазначенням цілей та обов'язків сторін, що укладали договір, заключної частини (умови набуття договору чинності, його припинення, строк дії) та додатків (факультативно). Останні декілька статей міжнародних договір ООН є шаблонними і повинні бути відтворені стандартизованими відповідниками офіційно-ділового стилю української мови. Міжнародний документ складається зі статей, пунктів та підпунктів. Мову укладання багатостороннього міжнародного договору визначають договірні сторони.

1.3 Міжнародна екологічна документація. COP21, матеріали Конференції ООН з питань клімату 2015 року.

Перші занепокоєння людства стосовно глобальних кліматичних змін почалися в XIX столітті. Проте термін «глобальне потепління» (фр.- le réchauffement climatique, англ.-global warming) вперше з'явився лише в 1975 у статті «Climatic Change: Are We on the Brink of a Pronounced Global Warming?», автором якої є Уоллес Брокер, американський геолог та кліматолог [25].

Організація Об'єднаних Націй однією з перших почала розглядати це питання на інтернаціональному рівні та розробила низку законів, превентивних дій та заходів для зменшення антропогенного впливу на зміни клімату. Першими дієвими кроками стала конференція ООН з питань навколишнього середовища у Стокгольмі, під час якої була створена програма ООН з навколишнього середовища під назвою ЮНЕП (англ. United Nations Environment Programme). У 1982 році на засіданні Генеральної асамблеї ООН були прийнято Всесвітню Хартію природи-документ, в якому закріплено принципи поведінки людей, держав і світ, співтовариства в цілому насамперед щодо живої природи [11].

Одними з фундаментальних юридичних документів міжнародно-правничого характеру в царині екології є Рамкова Конвенція ООН зі зміни клімату (фр. Convention-cadre des Nations unies sur les changements

climatiques), прийнята 4 червня 1992 року в Нью-Йорку. Це міжнародний екологічний договір, що має на меті стабілізацію такого рівня концентрації парникових газів в атмосфері, який би не допускав небезпечного антропогенного впливу на клімат Землі. Власне, в Рамковій Конвенції ООН і дається визначення поняттю зміни клімату: «Зміна клімату означає зміну клімату, яка прямо або непрямо обумовлена діяльністю людини, породжує зміни у складі глобальної атмосфери і накладається на природне коливання клімату, що спостерігається впродовж порівнювальних періодів часу» [22, ст. 1.2]. Саме на базі цієї Конвенції було укладено Кіотський протокол (фр. Le protocole de Kyoto) та Паризьку угоду (фр. L'accord de Paris). Ці два документи пов'язані між собою, адже з 2020 року на зміну Кіотському протоколу має прийти Паризька кліматична угода.

Конференція ООН з питань клімату 2015 року (фр. La Conférence de Paris de 2015 sur les changements climatique) стала 21 Конференцією, що проводилася Рамковою конвенцією ООН про зміну клімату, звідки і походить скорочення COP21 (англ. Conference of Parties). Мету конференції становило підписання Паризької угоди щодо утримання підвищення температури на доіндустріальному рівні та скорочення викидів в атмосферу.

Розділ 2. Лексичні аспекти та особливості перекладу міжнародних кліматичних угод на прикладі Кіотського протоколу до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату та Паризької угоди про зміну клімату

Дипломатія, як засіб ведення зовнішньої політики, ставить перед собою на меті виконання низки завдань. Вона повинна представляти, захищати, інформувати та вести переговори. Реалізація цих чотирьох фундаментальних засад вимагає використання чіткої і логічно завершеної мовленнєвої діяльності, тому тексти міжнародних угод мають стандартизований стиль, якому властива логічність викладу змісту та багате лексичне наповнення, що не обмежується лише лексико-семантичним полем дипломатичного дискурсу. Концептосфера дипломатичного дискурсу включає концептосфери різноманітних наук, проте її стрижневим елементом є саме дипломатична (політична та юридична) лексика.

2.1 Особливості лексичної організації текстів міжнародних документів кліматичного спрямування

Лексичну основу дипломатичних текстів становлять чотири пласти:

- Міжстильова (загальномовна) лексика та фразеологія;
- Терміни;
- Напівтерміни (термінована та детермінована лексика, номенклатурні поняття та фразеологія);
- Спеціальна лексика: ділова стилістично маркована лексика;

1. Міжстильова лексика

До міжстильової чи загальномовної лексики та фразеології можна віднести такі стійкі лексичні одиниці, які можуть вживатися у різних функціональних стилях мови. При вживанні міжстильової лексики у дипломатичному дискурсі можна прослідкувати звуження семантичного діапазону лексичних одиниць. Особливим саме для дипломатичного

дискурсу є поліфункціональність загальномовної лексики, адже вона може виконувати функції дипломатичної термінології. Наприклад, фр. la partie-укр. сторона.

2. Терміни

Слова-терміни дипломатичного дискурсу утворюють функціонально-стильову специфіку та маркованість тексту і виконують номінативні та дефінітивні функції. Варто зауважити про присутність іншомовних запозичень у сфері дипломатичної термінології. Більшість запозичень зроблено саме з французької мови, яка протягом вагомого періоду вважалася та залишається мовою світової дипломатії, та латинської мови. При перекладі, терміни-запозичення відтворюються шляхом транскодування, а саме транскрипції чи транслітерації і, зазвичай, не викликають труднощів. У тексті Кіотського протоколу та Паризької угоди можна зустріти такі приклади запозичених лексичних одиниць:

Французька мова	*Українська мова*
Le consensus	Консенсус
Le dépositaire	Депозитарій
Institutionnel	Інституційний
La session	Сесія
L’intégration	Інтеграція

Окремими тематичними групами термінологічних одиниць дипломатичного дискурсу можна назвати повні і точні назви документів та лексику, пов’язану зі Сторонами, що укладають документ. Наприклад, фр. «Avant la première session de la ***Conférence des Parties*** agissant comme réunion des Parties au présent Protocole...»-укр. «До першої сесії ***Конференції Сторін***, яка є нарадою Сторін цього Протоколу». Під Конференцією Сторін мається на увазі Конференція Сторін Рамкової конвенції Організації Об’єднаних Націй про зміну клімату, прийнята в Нью-Йорку 9 травня 1992 року. До термінологічної групи точних назв документів Паризької угоди можна

віднести такі: фр. le plateforme de Durban-укр. Дурбанська платформа-угода, підписанням якої завершилася зустріч країн-учасниць Кіотського протоколу.

3. Напівтерміни: термінована та недетермінована лексика

Напівтерміни (термінова та недетермінована лексика, номенклатурні поняття та фразеологія) становлять вагомий пласт лексики ділових текстів внаслідок термінологізації загальновживаних лексичних одиниць. Поміж номенклатурних понять, які вживаються у текстах міжнародних угод можна виділити назви міжнародних установ та організацій: фр. l'Organisation des Nations Unies-укр. Організація Об'єднаних націй. Цей вид номенклатурних понять найчастіше перекладається шляхом комбінованої реномінації, тобто транскрипції з описовою перифразою. Наприклад: «Programme des Nations unies pour l'environnement»- ЮНЕП, Програма ООН з довкілля. Проте, варто звернути увагу на те, що, іноді, при перекладі назв міжнародних програм та документів, абревіація відбувається саме англомовного терміну: укр. ЮНЕП-англ. UNEP, United Nations Environment Programme.

4. Спеціальна лексика

Спеціальна лексика є ознакою лексико-семантичної стандартизації дипломатичного дискурсу міжнародних угод. До спеціально лексики відносять назви установ та міжнародних організацій, процедур, назви посад, назви документів та їх складових. Спеціальна лексика нерідко становить превалюючий лексичний пласт текстів міжнародних угод, залежно від їх тематики. До спеціальної дипломатичної лексики таких міжнародних документів, як Кіотського протоколу та Паризької угоди, можна віднести:

1. **Назви установчих органів та посад**:

Французька мова	*Українська мова*
L'Organe subsidaire de conseil scientifique et technologique	Допоміжний орган з наукових і технологічних консультацій

Le Secrétaire général de l’Organisation des Nations Unies	Генеральний секретар Організації Об’єднаних Націй
Le Dépositaire	Депозитарій

2. **Договірна лексика**: лексичні одиниці та конструкції, за допомогою яких реалізується тема домовленості.

Французька мова	*Українська мова*
Se mettre d’accord de ce qui suit	Домовитися про таке
Viser à parvenir à	Спрямувати на досягнення
Le consensus	Консенсус

3. **Неасимільовані латинські лексичні одиниці**: лат. Mutatis mutandis, a priori, a posteriori, de facto, de iure, id est (i.e.).
4. **Дипломатичні штампи та кліше:**

Французька мова	*Українська мова*
En vue d’attendre l’objectif	Для досягнення цілей
A titre volontaire	На добровільних засадах
En foi de quoi	На посвідчення чого
Visé à l’annexe X	Зазначених у Додатку X,

Важливою вимогою до перекладу текстів офіційно-ділового стилю і, власне, до перекладу текстів міжнародних умов є стандартизація і уніфікація перекладу. У результаті проведеного лексико-семантичного компаративного аналізу двох міжнародний кліматичних угод, можна зробити висновок про відсутність уніфікованого підходу до перекладу неасимільованих латинських запозичень. Наприклад, у статтях 11, 14, 15 та 19 Кіотського протоколу вживається латинський вираз *mutatis mutandis,* український відповідник якого звучить як-*змінивши те, що треба змінити*. В українському перекладі тексту Кіотського протоколу вираз *mutatis mutandis,* що виступає прислівником у французькому реченні *«*...l’adoption du présent Protocole, s’appliquent *mutatis*

mutandis aux dispositions du présent paragraphe.», перекладено прийомом рекатегоризації: «…до прийняття цього Протоколу, застосовуються *з відповідними змінами та доповненнями* до цього пункту». Ми бачимо збереження синтаксису вихідного речення проте зміну морфології. При перекладі цього ж виразу, але вже в статті 22 Паризької угоди, вираз *mutatis mutandis* не було перекладено: фр. «…à l'adoption d'amendements s'appliquent mutatis mutandis au présent Accord»-укр. «…про прийняття поправок до Конвенції застосовуються до цієї Угоди *mutatis mutandis*».

Спеціальна лексика становить превалюючий лексичний пласт текстів міжнародних угод в царині екології. Серед основних труднощів перекладу лексичної складової міжнародних угод можна виділити відтворення нових термінологічних зрощень, а саме термінів-неологізмів, які ще не мають усталеного словникового еквіваленту, що є особливо характерним для кліматичного дискурсу, який наразі розвивається швидкими темпами у рамках екологічної дипломатії. Підходи до перекладу неасимільованих лексичних одиниць латинської мови в текстах міжнародних документів в царині екології не є уніфікованими і питання неперекладності цих зрощень залишається досить актуальним на перекладознавчій арені.

2.2 Процес термінотворення та актуальні способи перекладу кліматичної термінології.

Основними терміносистемами міжнародних документів у царині збереження клімату є: правнича терміносистема, тобто міжнародно-правова термінологія, та терміносистема основного лексико-семантичного поля тексту. Превалюючим видом екологічної лексики є екологічний термін, стрижневою функцією якого є передача інформативності тексту, а цільовим адресатом є вузькопрофільний фахівець. Лексичною особливістю документів кліматичного спрямування є багатокомпонентність та різноманітність

екологічної терміносистеми разом з іншими терміносистемами, які визначає спрямованість тексту. На прикладі Кіотського протоколу та Паризької угоди можна визначити такі основні та другорядні терміносистеми, як: **міжнародно-правова**: фр. la Convention - Конвенція, фр. la Partie – Сторона, фр.les amendements-укр. поправки; **екологічна**: фр. le développement durable- укр. сталий розвиток, фр. les emmissions des gaz à effet de serre- укр. викиди парникових газів; х**імічна**: фр. le dioxyde de carbon- укр. двоокис вуглецю, фр. le gaz à effet de serre- укр. парниковий газ; терміносистема **довкілля та охорони природи:** фр. le boisement-укр. лісонасадження; **економічна**: фр. les pays en développement-укр. країни, що розвиваються, фр. l'année de référence- укр. базовий рік, фр. les flux financiers-укр. фінансові потоки; **сільськогосподарська:** фр. la riziculture-укр. вирощування рису, фр. les sols agricoles-укр. сільськогосподарські землі; **енергетична:** фр. le combustible solide-укр. тверде паливо, фр. le pétrole- укр. нафта.

Зазвичай, для дипломатичного дискурсу вживання неологізмів не є характерним, проте це залежить від лексичного поля міжнародної угоди. Глобалізація, стрімкий науковий прогрес та, власне, кліматичні зміни сприяють появі неологізмів в екологічному дискурсі. Наприклад, у кліматичному дискурсі з'явилося нове поняття, на позначення якого використовують термін-неологізм «les réfugiés écologiques», що з'явився у 1985 році, українським відповідником якого стало поняття «екологічні біженці», але не «екологічні мігранти», тому що це окремий термін «les migrants environnementaux », який фігурує в документах ООН. Поряд з терміном «екологічні біженці» можна зустріти такі новоутворені термінологічні одиниці, як «les réfugiés climatiques» - «кліматичні біженці», та «les écoréfugiés», неологізм, який не має прямого відповідника і перекладається контекстуально за допомогою вже існуючих понять, так само, як і термін «les réfugiés environnementaux». Всі ці терміни є близькими за значенням, майже термінологічними дублетами, проте вживаються

відповідно до контексту і можуть мати досить вагому диференціацію лексико-семантичного значення, адже термін «біженець» та «мігрант» мають різну денотацію.

У тексті Паризької кліматичної угоди зустрічаємо новий концепт «la justice climatique», який для перекладача є неологічним терміном: «…et notant l'importance pour certains de la notion de *«justice climatique»,* dans l'action menée face aux changements climatiques,». В українському перекладі цей неологізм був відтворений способом калькування: «і відзначаючи важливість для декого концепції *"кліматичної справедливості"* під час вжиття дій з вирішення проблеми зміни клімату;».

Цікавою неологічною термінологічною одиницею є вираз «la Terre nouricière». Вперше цей термін з'явився в тексті резолюції, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН в 2009 році про Міжнародний день Матері-Землі, фр. «la journée internationale de la Terre nourricière». Власне прикметник internationale вказує на те, що даний неологічний концепт є прийнятим у багатьох країнах. Українською мовою ця полілексемна одиниця перекладається, як «Мати-Земля». Ми бачимо прийом рекатегоризації, виправданої заміни граматичної категорії прикметника «nourricière» іменником «Мати» шляхом смислового розвитку, тобто заміною словникової відповідності при перекладі контекстуальних слів, що передбачає встановлення логічних зв'язків і їх відповідні заміни. Так, наприклад, у словосполученні «la Terre nourricière», прикметник «nourricière» є залежним словом і ми бачимо взаємозв'язок предмета і ознаки, який в українській мові був відтворений логічною заміною ознаки предметом. Прикметник «nourricier» українською перекладається як «годувальник», тобто той (та), що годує, звідки походить вираз мати-годувальниця, жінка, що годує власних дітей. У французькій мові існує повний еквівалент цьому виразу-«mère nourricière» і означає лат. Alma Mater тобто «та, що дає духовну їжу». Таким чином, при перекладі відбувається вилучення лексичної одиниці

«годувальниця» і термінологічне словосполучення «la Terre nourricière» у перекладається як «Мати-Земля». Варто зауважити, що вибір перекладацьких трансформацій часто зумовлений саме контекстом. Іноді, термін-неологізм, супроводжується експлікацією у тексті оригіналу. Наприклад, у пункті 2 статті 21 Паризької угоди зустрічаємо такий неологізм: фр. «Aux seules fins du paragraphe 1 du présent article, on entend par *« total des émissions mondiales de gaz à effet de serre »* la quantité la plus récente communiquée le jour de l'adoption du présent Accord par les Parties à la Convention ou avant cette date.»- укр. «Виключно для обмеженої мети застосування пункту 1 цієї статті термін "*загальні глобальні викиди парникових газів*" означає найостаннішу кількість, повідомлену на дату або до дати прийняття цієї Угоди Сторонами Конвенції». Словосполучення *« total des émissions mondiales »* перекладено як "*загальні глобальні викиди »* шляхом рекатегоризації : іменник *total* переходить у прикметник *загальні* і, відповідно, у словосполученні відбувається зміна між головним словом і залежним.

Поява термінів-неологізмів та їх переклад є викликом для перекладача, адже, якщо новий термін ще не внесений до термінологічного словника, перекладач повинен перекласти його таким чином, щоб зберегти основні характеристики та вимоги до терміну, тобто відтворення його конотативного значення. Адекватними стратегіями перекладу неологізмів та термінів, що не мають прямого лексичного відповідника, найчастіше вважається прийом транскодування (пофонемне чи побуквенне відтворення вихідної лексичної одиниці мовними засобами мови перекладу) чи калькування, тобто перекладу морфем чи лексем відповідними елементами мови перекладу. Одним зі способів перекладу новоутворених термінів або тих, що не мають еквівалентів в українській мові є прийом конкретизації. Наприклад, термін «les imperféctions du marché» в офіційному українському перекладі звучить як «ринкові диспропорції».

РОЗДІЛ 3. ВІДТВОРЕННЯ МОРФОЛОГІЧНОЇ ТА СИНТАКСИЧНОЇ СТРУКТУРИ ДІЛОВОГО МОВЛЕННЯ ТА СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ ТЕЗКСТІВ МІЖНАРОДНИХ УГОД

Під час перекладу дипломатичних текстів, а особливо міжнародних договорів різних форм і найменувань (пакт, конвенція, угода, протокол, конкорданс), для яких характерною є інформативність, стандартизація викладу інформації та уніфікація оформлення, перекладач вдається до низки граматичних та лексико-синтаксичних трансформацій з метою відтворення в перекладі лексичних, морфологічних та синтаксичних особливостей офіційно-ділового стилю та забезпечення адекватності перекладу.

3.1 Граматичні трансформації перекладу морфологічних та синтаксичних особливостей.

Найхарактернішими та найбільш вживаними морфологічними засобами в текстах офіційного-ділового стилю є: превалювання граматичної категорії іменників, відсутність особових займенників, у зв'язку з нейтральністю та офіційністю ділових текстів, використання дієслів у формі інфінітиву, вживання неозначеної або безособової форми дієслів, відсутність наказової форми дієслова, використання емоційно-нейтральних прикметників, вживання темпоральних та логічних прийменників.

Серед морфологічних труднощів перекладу міжнародних документів можна виділити такі:

- Розбіжність категорії числа

При перекладі нерідко виникає проблема відтворення категорії числа іменників: передача однини множиною та навпаки, множини одниною. Наприклад: множина у французькій мові «… à la Convention-cadre des Nations Unie sur *les changements climatiques*» відтворюється одниною і в українському перекладі: «…до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про *зміну клімату*» або «…telles *politiques* et mesures…» - «… такі *політику* та

заходи…», при цьому вказівний займенник в українській формі зберігає форму множини.

- Зміна категорій слів

При перекладі преамбули Паризької угоди анафоричний participe présent (дієприкметник теперішнього часу) перекладається дієприслівником теперішнього часу активного способу. Наприклад, «*Étant* Parties à la Convention-cadre des Nations Unies»-«*будучи* Сторонами Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй», «*Reconnaissant* la nécessité»-«*Визнаючи* потребу», «*Tenant* compte des impératifs»-«*Беручи* до уваги нагальну необхідність».

Організація назви міжнародних договорів має також свої морфологічні особливості. У французькій мові назва договору має таку конструкцію: вид договору+детермінант+предмет договору. Детермінант виражає прецензійну інформацію: місце укладення договору, міжнародну організацію чи договір на базі якого був укладений даний договір. У французькій мові детермінант найчастіше виражається прийменником de та іменником-географічним топонімом, якщо мова йде про місце укладення договору, та за допомогою прийменника à та назви договору, на базі якого він укладається. Предмет договору вводиться прийменником sur. Наприклад: «le Protocole de Kyoto à la Convention-cadre des Nations Unies sur les changements climatiques».

Проаналізувавши тексти Кіотського протоколу та Паризької угоди на синтаксичному рівні можна виділити три основні конструкції:

- Дієслівні конструкції (V+N); Іменник + прикметник (N+Agj); Прийменникові конструкції .

Властивими текстам міжнародних угод є інфінітивні конструкції. Як правило, вони мають таку будову:

- Participe présent + à/de+infinitif: *visant à réduire-спрямованих на скорочення, consistant à proteger-визнаючи забезпечення.*
- Participe passé + à/de+infinitif;
- Adjectif+à/de+ infinitif: *Soucieuses d'attendre l'objectif-прагнучи до мети*;

Відтворення синтаксичних аспектів ставить перед перекладачем низку таких завдань, як:

- Зміна суб'єктно-об'єктних зв'язків; відтворення синтаксичної організації речення (прямого порядку слів та інверсії підмету і присудку); перебудова синтаксичної структури речення; зміна порядку слів у реченні при відтворенні тема-рематичної структури речення [3, с.19-21].

Проаналізувавши синтаксис словосполучень та їх переклад українською мовою, ми бачимо, що інфінітивні конструкції ад'єктивного характеру французької мови при перекладі повність змінюють свою семантичну та морфологічну структури. Дієслово в інфінітивній формі французької конструкції переходить в граматичну категорію іменника, а категорія прикметника чи дієслівна форма дієприкметника перекладається дієприслівником теперішнього часу.

Серед граматичних часів, що вживаються у дипломатичних текстах французької мови, переважають прості часи: présent de l'indificatif, passé composé, futur simple, що пояснюється регламентаційно-директивною функцією текстів міжнародних угод.

3.2 Відтворення функціонально-семантичної категорії модальності при перекладі текстів міжнародних угод.

Проблема модальності юридичного перекладу є досить нагальною у сучасному перекладознавстві. Серед основних засобів вираження модальності у французькій мові, що використовуються у юридичному перекладі текстів міжнародних угод, можна виділити такі: *спосіб та час*

дієслова (суб'юнктив, кон'юнктив, майбутній час), *модальні слова та дієслова*, *модусні дієслова* в головній частині з підрядним додатком, порядок слів (інверсія), ад'єктивні конструкції.

Основним модальним типом речень в міжнародних угодах є розповідне речення з дієслівними формами дійсного способу та нейтральним тоном викладу інформації, що є властивим текстам офіційно-ділового стилю. Наприклад: фр. «Le secrétariat communique ce rapport à toutes les Parties de la Convention.»-укр. «Такі доповіді направляються секретаріатом всім Сторонам Конвенції». В українському перекладі ми бачимо заміну суб'єктно-об'єктних зв'язків разом з використанням форм пасивного стану дієслова, що обумовлено специфікою офіційно-ділового стилю.

Для передачі імперативу використовується інфінітивна форма дієслова, майбутній простий час дійсного способу, форми Subjonctif, що вживаються у складнопідрядних та простих реченнях.

Модальність можливості у текстах міжнародних угод може передаватися за допомогою:

- модального дієслова *pouvoir-могти* у різних часових формах.

Текст оригіналу: «Chaque Partie devrait, selon qu'il convient, présenter et actualiser périodiquement une communication relative à l'adaptation, où *pourront* figurer ses priorités…». Український переклад: «Кожній Стороні слід, у разі необхідності, подавати й періодично оновлювати повідомлення з адаптації до зміни клімату, що *може* включати її пріоритети…».

- модального дієслова *devoir-бути повинним/зобов'язаним*, що передає сему обов'язку.

Наприклад: фр. «L'exécution de ces engagements tient compte du fait que les apports de fonds *doivent* être adéquats et prévisibles…»-укр. «У ході виконання цих існуючих зобов'язань до уваги береться *потреба* в адекватному та

передбачуваному надходженні коштів…». Відповідно в українському перекладі модальне дієслово devoir було відтворено лексичними засобами шляхом рекатегоризації. Лексична одиниця *потреба* виражає необхідність у чомусь або залежність від чогось, що цілком відтворює денотативне та конотативне значення дієслова *devoir*. Найчастіше, при перекладі модальності обов'язку дієслово devoir відтворюється іншими частинами мови (іменник-обов'язок, необхідність; прикметник-необхідний) з однаковою семантикою.

Таке модальне дієслово, як *vouloir* майже не зустрічається в текстах міжнародних угод через його категоричність та конотацію. Для вираження волевиявлення, прагнення, бажання вживаються складні лексико-синтаксичні конструкції, як *: chercher à faire quelque chose-старатися, намагатися, прагнути чогось/зробити щось,* тобто дуже сильно чогось хотіти. Наприклад: фр. «Les Parties visées à l'annexe I *cherchent à limiter* ou réduire..»-укр. «Сторони, зазначені у Додатку I, *прагнуть обмеження*…».

Набір засобів вираження модальності в французькій та українській мовах асиметричний, адже у французькій мові можна відзначити більшу кількість способів дієслова та граматичних часів, тоді як в українській мові компенсацію певним відсутнім граматичним формам складає багатий лексичний інструментарій.

Висновки

Стрімка поява міжнародних документів правничого характеру пов’язана з розвитком екологічної дипломатії та концептом екологічної свідомості людства. Тому з розвитком екологічного законодавства постає питання перекладу міжнародних документів кліматичного спрямування, які складають частину національного законодавства. Проте саме відсутність уніфікованих підходів до відтворення лексичних, морфологічних та синтаксичних особливостей текстів міжнародних документів залишається вагомою перекладознавчою проблемою. Зокрема, перекладацьку увагу приковує термінологічна організація текстів міжнародних документів в царині клімату, Термінологічну проблему перекладу текстів кліматичного спрямування становить стрімка неологізація кліматичного дискурсу. Кліматичні терміни-неологізми, неологізми-дублети, які ще не мають словникового відповідника, вимагають точності у перекладі з огляду на правничий стиль документів та їх міжнародне значення. Такі перекладацькі прийому як транскодування та комбінована реномінація є найбільш прийнятними для перекладу неологізмів. Проблема уніфікації неасимільованих латинських зрощень дипломатичного дискурсу є також своєрідним викликом для перекладача. На морфологічному та синтаксичному рівнях можна відзначити використання збірних іменників, інфінітівних дієслівних конструкцій, дієприкметників, вживання кількісних числівників, відсутність особових займенників. Серед основних засобів вираження модальності у текстах міжнародних угод, можна виділити такі: спосіб та час дієслова, модальні слова та дієслова, модусні дієслова в головній частині з підрядним додатком, порядок слів (інверсія), ад’єктивні конструкції. Адекватне відтворення модальності є важливим з огляду на дипломатичну специфіку текстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева И.С. Профессиональный тренинг переводчика / И.С. Алексеева . – СПб .: СОЮЗ, 2001. – 285 с.
2. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка: Пер. с фр. – М.: Изд-во иностр. лит., 1955. – 416 с.
3. Гак В.Г., Григорьев Б.Б. Теория и практика перевода: Французский язык Изд. 12, стереотип. URSS. 2019. 464 с. ISBN 978-5-9710-6011-6.
4. Євінтов В.І. Багатомовні міжнародні договори // Юридична енциклопедія : [в 6-ти т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.] — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. — Т. 1 : А — Г. — 672 с. — ISBN 966-7492-00-X.
5. Жабо Н. И. Экотерминосистема французского и русского языков: структура, семантика (ресемантизация), особенности и способы перевода : Дисс. … канд. филол. наук : 10.02.20 – сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание / МГЛУ. – М., 2012. – 211 л.
6. Зубков, М. Г.Сучасна українська ділова мова : підручник / М. Г. Зубков. - 9-те вид. , випр. і доп. - Х. : Весна, 2010. - 400 с.
7. Коваль А.П. Культура ділового мовлення: писемне та усне ділове спілкування Вища школа, 1977 – 294 с.
8. Комиссаров В.Н. теория перевода (Лингвистические аспекты) Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. - М.: Высш. шк., 1990. - 253 с.
9. Круківська О. В., Круківський В. І. Концепт, термін, дефініція і спеціалізований дискурс // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики: Зб. наук. праць. – Вип. 24. – Київ, 2013. – С. 188-199
10. Мещеряков В. Н. Модальность текста / В. Н. Мещеряков // Филологические науки, №4 – 2001 – С. 99-105.
11. Микитюк О.М., Злотін О.З. Словник з екології : Укр.-рос.-англ.-нім.-фр. – Х., 1995.

12. Панфілова Д. А. Екологічне законодавство в контексті міжнародно-правових зобов'язань України: проблеми реформування : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.06 / Д. А. Панфілова ; кер. роботи Г. В. Анісімова ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2017. – 21с.

13. Пивоваров В. М., Савченко Л. Г., Калашник Ю. І. Ділова українська мова: Навч. посіб. – Х.: Право, 2008. – 120 с.

14. Протидія глобальній зміні клімату в контексті Кіотських домовленостей: український вимір / С.Л. Орленко, Я.А. Жаліло, І.В. Трофимова [та ін.]. - К.: НІСД, 2010. - 48 с.

15. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. - М.: Междунар. отношения, 1974. - 216 с.

16. Саєнко С.Г. Практика перекладу французьких юридичних документів. – К., 2005

17. Талалаев А. Н. Право международных договоров. Том 1: Общие вопросы. Москва : Издательство «Зерцало», 2009. 768 с.

18. Швейцер А.Д. К вопросу об анализе грамматических явлений при переводе // Тетради переводчика. Вып 1. - М.: Изд-во института междунар. отношений, 1963. - С. 5-12.

Електронні-ресурси

19. Довкілля і клімат: інформаційно-аналітичний огляд екологічної та кліматичної політики і права ЄС за лютий 2018 року. URL: http://www.rac.org.ua/uploads/ content/421/files/

20. Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об’єднаних Націй про зміну клімату // Офіційний портал Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. - 04.04.2015. - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_801/page.

21. Паризька угода Організації Об’єднаних Націй // Офіційний портал Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. – 12.12.2015.- Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_l61

22. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату // Офіційний портал Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. - 04.04.2015. - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044

23. Accord de Paris sur le changement du climat. URL: https://unfccc.int/sites/default/files/french_paris_agreement.pdf

24. ALLAND, Denis, et Stéphane RIALS, dir. (2003). Le dictionnaire de la culture juridique, Paris, PUF, 1649 p. (Collection « Quadrige dicos poche »).

25. Climatic Change: Are We on the Brink of a Pronounced Global Warming? Author(s): Wallace S. Broecker Source: Science, New Series, Vol. 189, No. 4201 (Aug. 8, 1975), pp. 460-463 Published by: American Association for the Advancement of Science Stable URL: https://www.jstor.org/stable/1740491?seq=1#page_scan_tab_contents

26. Constanze Villar, Le discourt diplomatique, (2006) URL: https://www.uniba.it/ricerca/dipartimenti/scienze-politiche/docenti/prof.ssa-mirella-conenna/conenna-a.a.-2015-2016/villar_discours_diplo.pdf

27. Dias Loguercio, S. (2005). Les stratégies de traduction dans des traités internationaux signés par le Brésil et la France : un regard sur la terminologie juridique. Meta, 50, (4), https://doi.org/10.7202/019914ar

28. Dictionnaire juridique de Serge Braudo; URL: https://www.dictionnaire-juridique.com/definition/preambule.php

29. Guide de l'Accord de Paris sur le Climat. URL: https://tn.boell.org/fr/2018/05/22/guide-de-laccord-de-paris-sur-le-climat-pdf-1

30. Legrand E. Stylistique française. - J. de Gigord, 1963 – 327p.

31. Protocole de Kyoto à la Convention-cadres des Nations Unies sur les changements climatiques. URL: https://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpfrench.pdf

32. United Nations Multilingual Terminology Database. URL: https://unterm.un.org/unterm/portal/welcome

АНОТАЦІЯ

«Кліматичний переклад»

Актуальність дослідження пов'язана з нагальним питанням світової кліматичної кризи і, відповідно, всезростаючою кількістю документів міжнародно-правничого характеру екологічного спрямування, у зв’язку з розвитком кліматичної дипломатії, зокрема в рамках щорічних Конференцій Організації Об’єднаних Націй щодо зміни клімату (англ. COP). Актуальність дослідження також зумовлено відсутністю уніфікованого та стандартизованого підходу до перекладу лексико-семантичних, морфологічних та синтаксичних особливостей документів кліматичної дипломатії українською мовою.

Метою дослідження є комплексне вивчення лексичних, морфологічних та синтаксичних особливостей перекладу міжнародних угод, як окремого підвиду юридичного перекладу, в царині збереження клімату та їх відтворення при перекладі українською мовою.

Завданням роботи є дослідження лексичних та граматичних перекладацьких трансформацій при відтворенні особливостей морфологічних та синтаксичних структур, а також семантичного поля текстів міжнародних угод.

Методика дослідження зумовлена метою та особливостями досліджуваного матеріалу. Під час дослідження було застосовано лексико-семантичний та порівняльно-зіставний аналіз двох міжнародних угод кліматичного спрямування: Кіотський протокол до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та Паризька угода про зміну клімату. Для аналізу лексико-семантичних структур юридичного та екологічного дискурсів було застосовано лексикографічний метод дослідження.

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів (одного теоретичного та двох практичних), загального висновку, списку використаної

літератури. Обсяг роботи становить 28 сторінок без урахування додатків. У роботі було використано 32 наукових джерела.

У *вступі* обґрунтовано тему наукового дослідження, визначено його об’єкт та предмет, новизну та проблематику роботи.

У *першому розділі* «Офіційно-діловий стиль, як функціональний стиль міжнародних документів та його підстилі. Структурні особливості дипломатичних текстів. Документи міжнародної кліматичної дипломатії як об’єкт перекладознавства.» визначено поняття офіційно-ділового стилю та класифікацію його підстилів; здійснено огляд наукової літератури та праць вітчизняних та іноземних дослідників, перекладознавців у галузі юридичного перекладу. Окреслено головні міжнародні організації та їх текстовий дипломатичний інструментарій в сфері питань збереження клімату.

У *другому розділі* «Лексичні аспекти та особливості перекладу міжнародних кліматичних угод на прикладі Кіотського протоколу до Рамкової конвенції Організації Об’єднаних Націй про зміну клімату та Паризької угоди про зміну клімату» досліджено лексичний пласт міжнародних угод кліматичного спрямування та виділено і структуровано основні лексичні групи та одиниці. Досліджено феномен неологізації кліматичної терміносистеми та перекладацькі підходи до його відтворення українською мовою.

У *третьому розділі* «Відтворення морфологічної та синтаксичної структури ділового мовлення та семантичного поля текстів міжнародних угод» проаналізовано морфологічні та синтаксичні особливості текстів міжнародно-правових актів та їх відтворення при перекладі українською мовою.

У *висновках* узагальнено теоретичні засади та практичні результати дослідження.

Ключові слова: юридичний переклад, кліматична дипломатія, кліматична терміносистема, неологізація термінів.